

POKUTOWAĆ (195) *vb impf*

Oba o oraz a jasne (w tym w a 2 r. błędne znakowanie).

inf pokutować (31). ◇ *praes* 2 *sg* pokutujesz (1). ◇ 3 *sg* pokutuje (8). ◇ 1 *pl* pokutuj(e)my (1). ◇ 3 *pl* pokutują (11). ◇ *praet* 1 *sg m* pokutowałem (1). ◇ 3 *sg m* pokutował (13), jest pokutował (1) *LibMal* 1554/191. *f* pokutowała (4). ◇ 3 *pl m pers* pokutowali (16). *subst* pokutowały (1). ◇ *fut* 1 *sg m* będę pokutować (2), będę pokutował (1) *HistRzym* (2:1). ◇ 2 *sg m* będziesz pokutował (4) *OpecŻyw* (2), *WujNT* (2), pokutować będziesz (1) *BielŻyw*. ◇ 3 *sg m* będzie pokutował (4) *KuczKat*, *WujJud*, *WysKaz* (2), pokutować będzie (3) *BielKron*, *KarnNap*, *SkarKazSej*, będzie pokutować (1) *RejRozm*. ◇ 2 *pl m pers* pokutować będziecie (10), będziecie pokutować (1) *KuczKat*. ◇ 3 *pl m pers* będą pokutować (3) *RejPos*, *WujNT* (2), pokutować będą (1) *KuczKat*. ◇ *imp* 1 *sg* niechaj pokutuję (1). ◇ 2 *sg* pokutuj (13). ◇ 3 *sg* niech pokutuje (2). ◇ 1 *pl* pokutujmy (1). ◇ 2 *pl* pokutujcie (18). ◇ *con* 1 *sg m* bych pokutował (1). ◇ 2 *sg m* byś pokutował (1). ◇ 3 *sg m* by pokutował (3). *f* by pokutowała (1). ◇ 1 *pl m pers* bychmy pokutowali (1) *BialKaz*, byśmy pokutowali (1) *ArtKanc*. ◇ 2 *pl m pers* byście pokutowali (2). ◇ 3 *pl m pers* by pokutowali (12). ◇ *con praet* 3 *sg m* by był pokutował (1). ◇ 3 *pl m pers* by byli pokutowali (1). *subst* by były pokutowały (1). ◇ *part praes act* pokutując (16).

Sł stp notuje, Cn s.v. pokutę czynić, Linde XVII w.

1. *Nawracać się do Boga w skrusze i żalu za grzechy; paenitere HistAl, Vulg; poenitentiam (paenitentiam) agere PolAnt, Vulg; paenitentiam habere, paeniteri Vulg (73) : KromRozm II v, x2v; przyzedeł Iezus do Gálileiey/ opowiedáiąc Ewángelią [...]: żeć sie iuz čás wypełnił/ á przybliżyło sie kroleństwo Boże: Pokutuyćie/ y wier(z)ćie Ewángeliey. Leop Mar 1/15; piotr do nich rzekł/ pokutuyćie/ á niech sie każdy zwas okrzci w imię Iefu krjftá ná odpufzczenie grzechow wáńczich/ á weźmiećie dar Duchá Świętego. Leop Act 2/38; Y dałem iey čás áby fię vpámiećiałá od złości fwoich/ ale nie pokutowála. BibRadz Apoc 2/21; RejPos 161 v, 290; BialKat 171; KuczKat 200; WujJud 82 marg, 88, 232v, 249, Nn3v; RejPosWstaw [143³]v; KarnNap C3v; SkarŻyw 168, 184 [2 r.]; Tedy poczał wymawiać miáftam/ w ktorzy fię stáło bárzo wiele cudow iego/ że nie pokutowály. WujNT Matth 11/20, przedm 37, s. 11, Matth 4/17, s. 16, Mar 6/12 (20); SiebRozmyśl K3v; Bo byli biskupi Kátholiccy/ ktorzy Aryanom mowili: Zoštańćie y ná biskupstwie/ my o nie niedbamy: iedno Kátholicką wiarę przyimićie/ á pokutuyćie. SkarKazSej 687b; Lecz iefli narod on pokutować będzie/ opufzczáiąc złość fwoię: ia też odmienię to zle/ ktorem vmyślił vczynić im. SkarKazSej 707b, 707a.*

pokutować z czego (3): żebych nie żáłował wielu z tych ktorzy przedtym grzeźyli/ á nie pokutowáli z nieczyfności y wżeteczeństwá/ y niepowściągliwości ktorą popełnili. WujNT 2.Cor 12/21, Apoc 2/21, 22.

W połączeniach szeregowych (6): A iż ták ieft/ krotkoć to vkázác mużę/ ábyś sie nieboże dokąd iefztze dychałz vznał/ vpámiećiał/ y pokuthował/ iżeś sie w tym pińaniu twoim Syná Bożego Pána Iezu Krystufá záprzał KrowObr 184v; iż thy inſze ſłowá Pána Krystufowe/ tzuyćie/ modlćie sie/ pokutuyćie/ wierźćie Ewáneliey/ nietylko na fámy Apoſtoły należą/ ále też y ná wſzyfki inne wierne ludzi proſte KrowObr 201v, 1v, 201v, 240v; Day ludźiom ſtanu wſzelkiego/ by káždy z fercá práwego/ ćiebie Zbáwiciela vznał/ złość porzućił, pokutował/ ćiebie nád wſzyfko miłował/ w tobie nádzieię pokládał. ArtKanc M19.

W charakterystycznych połączeniach: pokutować z nieczystości, z niepowściągliwości, z uczynkow, z wszeteczeństwa (2).

Zwrot: »prawdziwie pokutować« (2): *WujJud* 203v; Tedy się ferce ich iáko wońk rośpuściło/ á ftrumienie łez z oczu pułczáiąc/ prawdziwie pokutować poczęły. *SkarŻyw* 125.

Szeregi: »pokutować i (a) nawrocie (a. (na)wracać) się (do (Pana) Boga)« = *paenitentiam agere et converti Vulg* (4): *KarnNap* C3v; Pogánom opowiedálem áby pokutowáli/ y náwrócili się do Bogá/ czyniąc vczynki godne pokuty. *WujNT Act* 26/20, *Act* 3/19; *SkarKazSej* 707b. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»obaczyć się a pokutować« (1): [*innowierca do katolików:*] O zápamiętáli ludzie duřz wářzych/ obáťcie się/ á pokutuićie *KrowObr* 54v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»powstać z grzechu a pokutować« (1): Słuchayże tego człowiecze/ [...] powřtań z grzechu á pokutuy/ żeś Bogá rozgniewał, lituy. *ArtKanc* M5.

»pokutować, (i) spowiadać się« (2): á gdy iuż człowiek pokutuie/ y řpowiádá się grzechow řwoich/ tám dopiro rozgrzeńzenie bierze. *WujJud* 86v, 83v.

»uznać się a pokutować« (1): Vznay się nieboraczko á pokutuy/ ábowiem iuż się blisko przybliża kroleńtwo twoie. *RejPos* 11. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»żałować i pokutować« (1): Iuřz tu tedy mařz odpis ná twoie bluznierřtwá/ ábyś się ich řrumał/ y przed Pánem Bogiem żałował/ iżeś Pana Iezu Kryřthá [...] zeřromoćił/ żáľuy tego/ y pokutuy/ dokąd iefřtze Dychaľz y ľáľkę otrzymáć możeľz *KrowObr* 242v.

a. W *Starym Testamencie* (5) : Mężowie Niniwiťcy powřtáńá ná ľáďdzie z tym narodem/ y potępiá gi: iż pokutowáli ná kazánie Ionaľzowe. *WujNT Matth* 12/41, *Luc* 11/32; *SkarKazSej* 707a.

W *połączeniach szeregowych* (2): W wtorym rozdziale woła [*Hozeasz*] ná Izráelřki lud/ áby się polepřzyli á pokutowáli á obroćili się ku Pánu Bogu *BielKron* 92v; *SkarŻyw* 263.

b. *Żáľujáć, przestawáć czynić coř uznawanego za złe, niegodziwe* (4) : Ná koniec y ľam się ten Michaľ Cefarż obaczył/ iż niezbońnie kořćioľ S. [...] ná niewinnego Papieřa/ wielkiego Mikoľáia [się] tárgáľ [..]. Przetoř pokutuiáć wypráwiľ poľty do Pápieřá z wielkimi vpominki/ ktore do grobu Piotrá S. offiárowáľ *SkarJedn* 220; *SkarKazSej* 706b.

pokutować z czego (1): lepiej by tobie było s twych zľoćci pokutowáć/ nizľiby od nas krziwdę wielką miał podiáć *HistAl* C7.

Szereg: »polepřzyć się i pokutować« (1): ktorzyby w wyřřępku nietzyřćoćci leźeli/ zákázuiemy im [...] mocá Piotrá řwiętego/ w chodzenie do kořćioľá/ áźby się polepřzyli y pokutowáli (to iefř żony wľáľne porzucili) *KrowObr* 234v.

2. *Czynić zadość za grzechy poprzez różne akty i czyny, modlitwy, umartwienia itp.; agere paenitentiam, paeniteri Vulg* (103) : *WróbŻoľt* kk6v; *KromRozm I* H2; Ten mľodzyeniec wychowan we wľzey rořpuńćnoćci/ Przeto zľych obyczáiow iż nie ma kárnoćci/ Iuż ia muřzę dla niego ľamá pokutowáć/ Gdym go řwoiá namowá nie mogľá zoľdowáć. *BielKom* F7; *KrowObr* 102v; Powiádáią ći máťáćze [*Cyganie*] v nas/ áby to pokutowáli wľoczáć się po rozmáitich kráinách/ iż byli oďřtápiľi wiáry krzeřćiáńřkiej *BielKron* 262, 144v; *HistRzym* 37v, 38, 113v, 116; *KuczbKat* 415; *WujJud* 222v; *BiaľKaz* B3 [3 r.]; Mniew P. Bog karze tego/ ktory řľub zľamie á pokutuie/ nizľzi tego ktory řľubu

czynić niechciał. *SkarŻyw* 338 *marg*, 300, 308, 337, 338, 572 *marg*; *LatHar* 164 *marg*, 286; Bo gdyby się były w Tyrze y w Sydonie te cudá sftály ktore sie sftály miedzy wámi/ dawnoby byli w włośniennicy y w popiele pokutowáli. *WujNT Matth* 11/21; ktorzy ielli ná tym świećie nie pokutuią/ tedy pewnie ná onym będą potępieni. *WujNT* 252, 47, 51, *Mar* 1/15, *Luc* 10/13, s. 243 (11); *WysKaz* 24, 32; *SkarKaz* 383a *marg*; Dáie nam piśmo ś. znáč/ iż iedny łą pogrozki Bozkie/ ktore się odmienić mogą gdy ludzie pokutuią/ á wyprazáią się z gniewu bozkiego. *SkarKazSej* 706b.

pokutować z czego (1): panna łama grzechu nyemyala łtego nyepokutouala *PatKaz III* 137v.

pokutować za co (32): weźła do wietzernika/ a tam pokutowała za ono iż bałwaný chwaliłá maiać wolą nigdy tego nye tznynitz *HistJóz* B4v; *BielKron* 345v; *RejAp* 83v; za ktory vczynek nigdy wiernie nie pokutował. *HistRzym* 88v, 37; Będzieli człowiek niepobożny pokutował zá wřzyftki złości łwe ktore popełnił/ y będzieli łtrzegł wřzego przykazánia mego/ [...] żywotem będzie żył á nie vmrze *KuczbKat* 205; A inni ludzie ktorzy nie łą pobići tymi plagámi/ áni pokutowáli zá vczynki rąk łwych/ áby się nie klániáli czártom y bałwanom złotym y srebrnym [...] y nie pokutowáli zá męzoboyftwá łwoie/ áni zá czáry łwoie/ áni zá wřzetczeńftwo łwe/ áni zá złodzieyftwá łwoie. *WujNT Apoc* 9/20-21, *Act* 8/22, Dddddd; poniewáz y ná tym świećie łwowlonie żyć chcemy/ á zá to nie ták iáko potrzebá pokutuiemy *WysKaz* 13. Cf »pokutować za grzech«.

pokutować czym (1): Obláwłfy omywłfy ony nogi przenáłwięftłłé/ ięła ie wlofy ociératz/ a to dlá tego/ ijjz ie dlá prozności łwiftkié przyprawiała/ a w nich się wielmi kochała/ a przeto ij ijmi pokutowatz chciała. *OpecŻyw* 46.

W połączeniach szeregowych (6): Nyepoćić/ nye łwyęćić/ nyęłpowyádać łye/ nyepokutować/ nye modlić łye/ nye dręczyć cyáłá/ nye powcyągáć łye kyedy od łpráwy małżeńłkyey. rć. A nye łą to zmázy y hańby łopolite? *KromRozm I* D4; *KrowObr* 63; Potym czytano dekret Papięłki/ ktorym vpomina wřzytki krześciány/ áby się łępszyli/ Bogá się bali/ częłfto się łpowiádáli/ pokutowáli/ pościli/ do Kościołá chodzili/ [...] etc. *BielKron* 224v; *BiałKaz* B3; *WujNT* 108; Trzebá ná świętey drodze/ bárzo częłfto klękáć/ Trzebá płákáć/ trzeba się Bogá łwego łękáć: Prawdźiwie pokutowáć/ o zbáwieniu gádać/ W kościelech przed ołtarzmi ná oblicze pádać. *KlonWor* 53.

W charakterystycznych połączeniach: *pokutować za czary, za męzobojstwa, za uczynek (uczynki)* (3), *za wszeteczeństwo, za złodziejstwa* (2), *za złość(-i)* (2); *pokutować w włośniennicy i popiele* (3); *pokutować na tym świećie* (2), *w tym żywocie; dostatecznie pokutować, niedobrze, wiernie, zupełnie i doskonale*.

Zwroty: »jawnie pokutować« (2): *OpecŻyw* 46; [*Innocencjus I*]Też vřtáwił ktoryby człowiek iáwnie pokutował/ áby go nie święcono. *BielKron* 158.

»pokutować za grzech(y); zgrzeszywszy pokutowáć« [*szyk zmienny*] (22;1): *BierEz* R3; *OpecŻyw* 29, 103, 160v; bo ludzie gdy pokutuyą tedy abo za grzech przęłzly abo bądáczy *PatKaz III* 137v; *WróbŻółt* K6; *HistRzym* 29v, 34, 111v; *BiałKat* 173v; Bo niemogą vyść wiecznego potępienia/ ielli zá grzech popełniony łostátecznie pokutowáć niebęda. *KuczbKat* 115, 360; *WujJud* 108; *KarnNap* C4; Tákci się dzieie/ iłz więftzą Pan Bog łáłkę czyni profęłłowanemu zakonnikowi/ gdy zgręłzywłfy pokutuie/ á niłzli [!] temu ktory profęłłoyey y łłubow [!] czynić niechciał *SkarŻyw* 338, 354, 571; *ReszHoz* 130; *ArtKanc* Mv, Q19v; *WujNT* 51, 505; *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis*. Ielli złościwy będzie [!] pokutował zá wřzyftki grzechy łwoie ktore pobroił. *WysKaz* 24.

»prawdziwie pokutować« (2): By był choć po ták ciężkim grzechu prawdziwie pokutował: mogłby był otrzymać odpufzczenie *WujNT* 120, 128.

Szeregi: »dosyc działać i też pokutować« (1): ktorzy fą iako grobowie f mrodliwi bywaią oczifcieni dofytz działaiątz ij też pokutuiątz za grzéchy fwé *OpecŻyw* 160v.

»polepszyć się a pokutować« (1): bo rozum przywodzi że zgrzezyliś przeciw Bogu/ tedy mařz fie polepřzyć á pokutować *HistRzym* 47v.

»pořić i pokutować« (1): Nierzékl mu/ będziefs tylko pořcil ij tak pokutowál. *OpecŻyw* 145. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»pokutować i żałować« (2): *WujJudConf* 191; Day mi to/ [...] ábym pierwey niżli fię z ty^m światem rozftáne/ zupełnie y dořkonále mogł pokutować/ y z płáčem żałować zá grzechy wřzyftkie moje *LatHar* 142.

a. *W Starym Testamencie* (3) : *BielKron* 71 marg; gdyż tákim řpořobem/ Niniuite/ Acháb/ y Daud / pokutowáli/ řwoim pořytkiem nie máłym *BialKaz* B3; A iáko Ezau nie dobrze pokutowál/ chocia płákał: y przetoř Bogá nie vbłagał: ták [...] *WujNT* 780.

b. *O řyciu, męce i řmierci Jezusa Chrystusa jako o zadořćuczynieniu Bogu za grzech pierworodny i ofierze za zbawienie człowieka* (6) : Chriřtus pokutuiąc ná puřczy/ y dłuęo pořzcząc/ zálecił kořćiołowi řwym przykłádem/ y pořt czterdzieřci dni/ y řywot puřtelniczy. *WujNT* 130.

pokutować za kogo [= za ludzi, za grzeszników] (1): gdiř pán iezus ieffće będařz niewinny cirpiál pokutuiątz za cię wielkie cięřřkořcij ij niedořtatki. *OpecŻyw* 29.

Zwrot: »pokutować za grzechy [czyje = ludzi]« [szyk zmienny] (3): *OpecŻyw* 122v, 160v; trzydzieřci lat y trzy/ y kilká nád to mieřięcy/ zá grzechy twe pokutowál *LatHar* 679.

Przen řart. (1) : BOřą mękę przed řwięty ná wznák pořořyli/ Cáłuiąc ią niewiáły/ iáycy obłořyli. Potym fie w nocy wyęá zá formę zákrádlá/ A gdy řacy pořnęli/ ony iáyćá zyádlá. Przyřřlá bába pořánu/ ięlá lámentowác/ tey řzkody co fie řftála/ okrutnie żáłowác. Mowiąc/ ách miłofnicřku/ záwřdy pokutuielfz/ Chociać při iayká gryęá/ żal mi iż nie cřuielfz. *RejFig* Bb6.

c. *O pokucie nałořonej przez spowiednika* (4) : Kto przymuřza drugiego do vpićia w obyczáy przyiářni ábo záchowánia/ niech będzie řrodze řřtrořowan/ á niech řiedm dni pokutuię. (*marg*) Státut Kořćielny ná pijánice. (–) *WerGořc* 268, 268, 269.

pokutować za kogo (1): [*Pleban mówi*:] A bog zato řtrafy grořbą. A yřcie by fię mogł niebać By my za crie pokutować. A bych crie iedno rořrořgrzřtył [!] *RejKup* n4v.

d. *O pokucie wyznaczonej przez jurysdykcję, władzę kořćielną* (2) : A to czo czynil albo pokutowál [gdy był pod klętwą] niema řobie przywlařczac za dořřic vczińięnie dla onęo iawnęo grzechu/ ale zakaranie/ aby fię vřnał aby też fię drudzy řniego karali *SeklKat* X3; Potym [...] Konřtántynopolřki Pátryarchá řtał fię Heretykiem. [...] y przeto był z řtolice tey wyrzucony, na ktorą gdy fię zwroćić chćiał/ obłudnie pokutuiąc řzedł do Rzymu do Papieřá Theodorá *SkarJedn* 140.

3. *Ponosić, odbywać karę; luere poenam, plecti Modrz; piacularum fieri, poenam (sceleris a. pro scelere) dependere a. pendere a. perferre a. persolvere a. se repetere a. sustinere, transigere scelus poena* *Cn* (18) : *SeklWyzn* g4; *RejRozm* 404; niewiem cřemu onym fie zyřć miało Medeę z domu wykřářć od przyiáćioł nářzych/ A mnie zář ich fortelu tákimże fortelem Oddáć fię nie godziło: Iefflim co tedy

winien/ toż y oni winni. [...] A tám oycze/ nie tylko żonę moię/ ále Y mnie łamego wyday/ niechay pokutuię. *KochOdpr* B4; *SkarKaz* 315a.

pokutować za kogo [= *zamiast kogo*] (2): Ale gdy Podpišek co wykroczy, Pifarz zań pokutuie *peremptoriè*. *SarnStat* 489, 1171.

pokutować za co (3): Iż robotnikow mało tym łie wymawiáią/ By robili złodzieymi czo ich powiefzáią. [...] Tymiby budowáli y przekopy brali/ [...] y inłze rzeczy łpráwowáli. Przedłięby byli drudzy coby łie vználi/ A zá łwe młode łpráwy wđdy pokutowáli. *RejZwierc* 248. *Cf Zwrot*.

Przysłowia: Iełliby tám co wyłtąpił/ támże ma być karan/ wedle łopolitey przypowiełci: Gdzie ktho zgrzełzy tám pokutuie. *GroicPorz* m3.

Krolowie broiá/ á poddani pokutuiá [*Delirant reges, plectuntur Achivi*]. *ModrzBaz* 144v.

Zwrot: »pokutować za grzech« [*szuk zmienny*] (2): Nie máią gárdłá dáwać łynowie zá oyce/ áni oycowie zá łyny/ iedno káždy zá łwoy grzech pokutowáć będzye. *BielKron* 44v; żeś y w pierwłzey klełce Máło máłym niezgináł/ pokutuiác zá grzech Oycowłki *KochOdpr* C.

Przen (2) : Ieden młodziencie [!] Soeratełá pytał, mali żonę poiác czyli tak zołtać, odpowiedział, iełtlize nie poymiełz z obu łtron pokutowáć będziełz *BielŻyw* 50; *GliczKsiąż* Pv.

a. *Zesłaná, wyznaczoną przez Boga* (5) :

pokutować za co (3): Pátrzcíe tedy/ dla Bogé żywe^{go}/ Pánowie łłáchto/ aby dla was Rzeczłpól. wielkiey łzkody niewzięłá: [...] á wy potym/ zá łpráwiedliwym łádem Bożym/ ábyłcie zá tę złość nie pokutowáli. *ModrzBaz* 144v. *Cf Zwrot*.

Zwrot: »za grzech(y) pokutowáć« (2): Zathym pan bog człowyeka zrayv vipádzil na łzwyath, gdzie ładam za łwoy grzech yełth pokuthowal *LibMal* 1554/191; *SkarJedn* 397.

α. *W piekle* (2) : Myal cyem ya barzo łya łmácył pokutuyác. alye dułłá yego [*Jezusa*] zamya łmatna bila alyłł do łmyercy. *BierRaj* 23v; Gdyż tedy cíáło w łziemię łie obroci/ támże [*w piekle*] też Dułzá pokutowáć mułi *BielKron* 466v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Bułłe thun. Pokutowáć/ et Vznáć łię. *Agere poenitentiam*. *Calag* 108a.

Formacje współrdzene: odpokutowáć, wypokutowáć.

Cf **POKUTOWANIE, POKUTUJĄCY**